

الگوی شایستگی‌های مدرسان آموزش مجازی در ایجاد یادگیری خود راهبر فراگیران

زهرة علیمردانی *

جواد پور کریمی **

چکیده

هدف از پژوهش حاضر ارائه الگوی شایستگی مدرسان آموزش مجازی در ایجاد یادگیری خود راهبر در فراگیران بود. روش پژوهش حاضر از نوع کیفی که به صورت پدیدارشناسی در نیم سال دوم تحصیلی (۱۴۰۰-۱۳۹۹) انجام شد. جامعه مورد مطالعه تعداد ۱۰۰ نفر از اعضای هیأت علمی و مدرسان حوزه علوم تربیتی و روان‌شناسی تربیتی دانشگاه‌های (دولتی و پیام نور) بودند. ابزار مورد استفاده، مصاحبه نیمه ساختاریافته بود که از طریق مکاتبه و ارسال سؤالات به ایمیل خبرگان آموزش مجازی به جمع‌آوری و گردآوری اطلاعات پرداخته شد. مشارکت کنندگان پژوهش ۱۵ نفر اعضای هیأت علمی بودند که با این تعداد داده‌ها به اشباع رسید. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تحلیل مضمون صورت گرفت. بر اساس تحلیل مضمون انجام شده، تعداد ۱۹ مضمون و ۵ مضمون سازنده مربوط به شایستگی مدرسان دوره‌های آموزش مجازی به دست آمد. یافته‌ها حاکی از آن است که در ایجاد یادگیری خود راهبر در فراگیران، شایستگی‌های مدرسین آموزش مجازی شامل شایستگی‌های سواد اطلاعاتی، شایستگی‌های فردی، شایستگی‌های آموزشی، شایستگی اجتماعی و شایستگی‌های روان‌شناختی در ایجاد یادگیری خود راهبرانه فراگیران تأثیر بسزایی دارد.

واژگان کلیدی

شایستگی مدرسان، آموزش مجازی، یادگیری خود راهبر

* کارشناس ارشد رشته مدیریت و برنامه ریزی آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران تهران، ایران

zohreh.alimardani@ut.ac.ir

** استادیار، گروه مدیریت و برنامه ریزی آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران، jpkarimi@ut.ac.ir

مقدمه

در سال‌های اخیر آموزش مجازی به عنوان یکی از کاربردهای مهم فن‌آوری‌های جدید اطلاعات و ارتباطات در جهان، مطرح و فعالیت‌های گسترده‌ای در این راستا آغاز گردیده است (Catelani et al., 2018). یادگیری خود راهبر به عنوان یک شیوه آموزشی مستقل و مادام‌العمر، پیش‌بینی کننده مؤثری برای عملکرد آموزشی یادگیرندگان است و نقش مهمی در موفقیت تحصیلی آنان دارد (Lalitha & Sreeja, 2020). این سازه باعث می‌شود که یادگیرندگان آنچه را که نیازمند یادگیری آن هستند را از طریق خود پیگیری، خودسازمان‌دهی و خود انضباطی یاد بگیرند و خود را مسئول یادگیری خویش بدانند (Kumar et al., 2021). یادگیری خود راهبر یک فرآیند متداوم می‌باشد که هر فرد در طول زندگی آن را تجربه می‌کند و باعث می‌شود که فرد در برخورد با چالش‌های محیط و تحصیل توانمند شود و مهارت‌های مورد نیاز برای یادگیری را کسب و انگیزه او برای یادگیری افزایش پیدا کند (Fisher & King, 2010). شایستگی در لغت اصطلاحاً به معنای سزواری، لیاقت و استحقاق است؛ اما در یک معنای وسیع، شایستگی به مجموعه تجارب، دانش، مهارت‌ها، خصیصه‌ها، ذهنیت از خود یا نقش اجتماعی، ارزش‌ها و نگرش‌های یک فرد که در طول حیاتش کسب کرده، اشاره دارد (Karimi & Ahmadi, 2021). شایستگی یک اصطلاح چندمنظوره است که در زمینه‌های متفاوتی به کار گرفته می‌شوند ولی در اصل بر نقش‌ها و مسئولیت‌های شغل تأکید دارد. از نگاه کنسرسیوم بین‌المللی استانداردهای کارآموزی، عملکرد و آموزش، شایستگی عبارت است از دانش، مهارت و نگرشی که فرد را قادر می‌سازد تا فعالیت‌های خود را به صورت اثربخش در چارچوب استانداردهای مورد انتظار یک شغل انجام دهد که از این رو پرورش یادگیرندگان خود راهبر یک مؤلفه مهم و ارزشمند در تلاش‌های بهبود بخش آموزش است و پرورش این مهم نباید به یک یا دو کلاس محدود شود بلکه باید به فرهنگ آموزش رسوخ کند (Darabi et al., 2006). در ادامه برخی از مهم‌ترین مطالعات صورت گرفته در این حوزه تشریح شده است:

مارتین و همکاران (Martin et al., 2019) در پژوهشی به بررسی مهارت‌های یادگیری خودراهبرانه برای دانشجویان آموزش مجازی، ضمن توجه به یادگیری خود راهبر در افزایش موفقیت

1. Self-Directed Learning
2. Self-tracking
3. Self-organization
4. Self-discipline
5. Competencie

دوره‌های آنلاین، به این نتیجه دست یافتند که با پیشرفت‌های سریع فن آوری در عصر حاضر، سازنده‌گرایی دانش در ذهن فراگیران به احیای رویکرد سازنده‌گرایانه به آموزش و یادگیری، منتهی می‌شود. رمضان پور و همکاران (Ramezanpour et al., 2021) در پژوهشی با عنوان ارائه الگوی فراترکیب شایستگی‌های مدرسان دوره‌های یادگیری الکترونیکی^۱ به این نتیجه دست یافتند که مدرسان این‌گونه دوره‌ها مستلزم ترکیبی از شایستگی‌های فن‌آورانه، تخصصی، پداگوژی، هدایتگری، اجتماعی، فردی، اخلاقی، مدیریتی و خود توسعه‌ای هستند و ارائه ۹ بعد از شایستگی‌های شامل (شایستگی فن‌آورانه، شایستگی تخصصی، شایستگی پداگوژی، شایستگی هدایت‌گری، شایستگی اجتماعی، شایستگی فردی، شایستگی اخلاقی، شایستگی مدیریتی و شایستگی خود توسعه‌ای) از جنبه‌های متمایز این پژوهش است. وانگ (Wong, 2020) در پژوهشی که بین دانشجویان آنلاین انجام داد دریافت که نیازهای اصلی یادگیری خودراهبرانه در محیط یادگیری الکترونیک به واسطه خودارزیابی استادان از عملکردشان قابل رشد و توسعه بوده و برانگیختگی حس انگیزش می‌تواند به‌عنوان یک کاتالیزور برای تسهیل یادگیری آنلاین مؤثر عمل کند. کشمیری و حیدری (keshmiri & Heidari, 2021) در مقاله خود با عنوان مروری بر مؤلفه‌های طراحی آموزشی یک فرآیند تعاملی در بستر آموزش مجازی به این نتیجه دست یافتند که طراحی و مدیریت یک فرآیند آموزش مجازی، موضوعی چندبعدی است که مؤلفه‌های مختلفی مانند عناصر هشت‌گانه طراحی آموزشی، تکنولوژی‌های آموزشی در دسترس، فعالیت‌های مشارکتی و ایجاد فرصت یادگیری هم‌تا و رشد توانمندی‌های مدرسین در محیط آموزش الکترونیکی در موفقیت برنامه آموزش مجازی نقش کلیدی دارد. هم‌چنین الحیب و رولی (Alhabeeb & Rowley, 2018) در پژوهش خود، به مطالعه ویژگی‌های مدرس یادگیری الکترونیکی مؤثر در موفقیت این نوع یادگیری هم از دیدگاه استادان و هم از دیدگاه دانشجویان وضوح توضیحات مدرس از این دوره‌ها پرداختند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که از دیدگاه استادان، مؤلفه‌های یادگیری الکترونیکی، توانایی مدرس در ایجاد انگیزه برای یادگیرندگان جهت استفاده از سیستم یادگیری الکترونیکی، شور و شوق مدرس هنگام تدریس با استفاده از ابزارهای مربوطه، سبک تدریس مدرس با استفاده از فن‌آوری‌های دیجیتال و توانایی مدرس برای استفاده مؤثر از سیستم به ترتیب بیش‌ترین تأثیر را در موفقیت یادگیری الکترونیکی داشته‌اند. از دیدگاه دانشجویان یادگیری الکترونیکی، توانایی مدرس برای ایجاد انگیزه در دانشجویان برای استفاده از سیستم آموزش مجازی، توانایی مدرس در استفاده مؤثر از سیستم یادگیری الکترونیکی، وضوح توضیحات مدرس در مورد

^۱ در مقاله پیش رو به جهت حفظ امانت، از واژه یادگیری الکترونیکی که سایر محققان ذکر کرده‌اند، عیناً آورده شده است.

مؤلفه‌های یادگیری و سبک تدریس مدرس با استفاده از فن‌آوری‌های نوین به ترتیب از مهم‌ترین ویژگی‌های مدرس برشمرده شد. رستمی (Rostami, 2021) در مقاله‌ای با عنوان طراحی الگوی شایستگی دانشجو معلمان تربیت‌بدنی دانشگاه فرهنگیان بر اساس نظریه داده بنیاد در قالب یک مدل پارادایمی دریافتند که شرایط علی و عوامل زمینه‌ای، راهبردها و شرایط مداخله‌گر، اصلاح فرآیندهای آموزشی و پیامدهای در شایستگی دانشجو معلمان تأثیرگذار است. موسوی و سرداری (Mousavi & Sardari, 2019) در مطالعه خود با عنوان تعیین اثربخشی الگوی یادگیری مشارکتی بر یادگیری خود راهبر و خودکنترلی دانش‌آموزان دریافتند که الگوی یادگیری مشارکتی بر یادگیری خود راهبر دانش‌آموزان مؤثر بوده و منجر به افزایش نمرات خود راهبر یادگیری و مؤلفه خودکنترل‌های آن شامل خود مدیریتی و رغبت برای یادگیری در گروه آزمایش شده است. حسینی طبقدهی و صالحی (Hosseini tabaghdehi & Salehi, 2018) ضمن پژوهشی به بررسی رابطه بین یادگیری خود راهبر و خودکارآمدی دانشجویان با نقش میانجی سواد اطلاعاتی پرداختند. یافته‌های پژوهش آن‌ها نشان داد که بین یادگیری خود راهبر و سواد اطلاعاتی رابطه‌ای مثبت و معنادار برقرار است. هم‌چنین نتایج نشان این بررسی، نشان داد که سواد اطلاعاتی نقش میانجی در رابطه بین یادگیری خود راهبر و خودکارآمدی دانشجویان دارد. در پژوهش نوریان و همکاران (Nourian et al., 2020) تأثیر برنامه درسی وارونه بر یادگیری خود راهبر و خرده مقیاس‌های آن در فراگیران مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که با توجه به این که میانگین گروه آزمایش در مرحله پس‌آزمون ارتقاء یافت، می‌توان گفت برنامه درسی وارونه باعث افزایش آمادگی بر خود راهبری در یادگیری فراگیران شده است. کامپن و همکاران (Compen et al., 2021) در مطالعه‌ای ضمن پرداختن به تأثیر مثبت تعاملات، به توسعه حرفه‌ای معلمان و جایگاه یادگیری مشارکتی در افزایش یادگیری فراگیران پرداختند و دریافتند که توسعه حرفه‌ای معلمان با خودکارآمدی آنان ارتباطی مستقیم دارد.

در دنیای کنونی که دانش، پیوسته در حال تغییر و ارتقااست و سروکار داشتن با مفاهیم و پدیده‌های نوظهور، جنبه مهم رویارویی با افراد به شمار می‌رود مهارت‌های یادگیری خود راهبر مدرسان، برای موفقیت فراگیران امری بسیار ضروری است (Noori et al., 2017). با توجه به اهمیت این امر، تلاش‌های زیادی از سوی پژوهشگران در حوزه آموزش مجازی و افزایش روحیه خود راهبری فراگیران صورت گرفته است و به دلیل مزایای مربوط به برآیندهای یادگیری خود راهبر در محیط‌های آموزشی و سازمانی، به‌طورجدی بر اهمیت آن تأکید ورزیده شده و ارزش آن به‌عنوان

یک مهارت مغفول در آموزش و کار در قرن بیست و یکم، مطرح شده است. بر این اساس در پژوهش حاضر به ارائه پاسخ به این سؤال هستیم که الگوی شایستگی‌های مدرسان آموزش مجازی در ایجاد یادگیری خود راهبر فراگیران چگونه است؟

روش

پژوهش حاضر یک مطالعه کیفی بود که از روش پدیدارشناسی انجام شد. پدیدارشناسی مطالعه ماهیت‌ها است و با این روش به دنبال یافتن تعاریفی از ماهیت‌ها مانند ماهیت ادراک یا ماهیت هوشیاری هستیم (Merleau-Ponty, 1996). هرگاه پژوهشگر بخواهد ساختار و معنای ضمنی یک پدیده را با توجه به معنایی که افراد از آن در زندگی خود تجربه کرده، آشکار نماید از روش تحقیق پدیدارشناسی استفاده می‌کند (Bazargan, 2016). جامعه مورد مطالعه تعداد ۱۰۰ نفر از اعضای هیأت علمی و مدرسان حوزه علوم تربیتی و روان‌شناسی تربیتی دانشگاه‌های (دولتی و پیام نور) در نیمسال دوم تحصیلی (۱۴۰۰-۱۳۹۹) بودند. ابزار مورد استفاده جهت جمع‌آوری داده‌ها مصاحبه نیمه ساختاریافته بود و از طریق مکاتبه و ارسال سؤالات به ایمیل خبرگان آموزش مجازی به جمع‌آوری و گردآوری اطلاعات پرداخته شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تحلیل مضمون صورت گرفت. مشارکت‌کنندگان پژوهش ۱۵ نفر از اعضای هیأت علمی بودند که با این تعداد مصاحبه‌شونده، داده‌ها به اشباع دست یافته شد و مضامین به دست آمده به تکرار رسید. برای انتخاب مشارکت‌کنندگان، دو ملاک، به شرح ذیل اتخاذ شد که داشتن یکی از این دو شرط الزامی بود:

۱. تخصص علمی: افرادی که دانش کافی در زمینه مباحث آموزش مجازی را دارا هستند؛ یعنی در ارتباط با موضوع آموزش مجازی به تألیف کتاب، مقاله و طرح پژوهشی پرداخته‌اند؛
۲. تجربه عملی: افرادی که با مسائل و دغدغه‌های آموزش مجازی آشنایی دارند و هم‌چنین حداقل ۵ سال سابقه تدریس در دوره‌های یادگیری الکترونیکی را داشته‌اند. تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون صورت گرفت؛ ابتدا متن مصاحبه از جلسات مختلف مصاحبه به‌طور کامل پیاده‌سازی شد و سپس با مطالعه دقیق این متون، برای هر یک از مصاحبه‌های انجام شده، تمامی مفاهیم کلیدی استخراج شد؛ در مرحله بعد مفاهیم هم‌دسته در قالب مضامین پایه قرار داده شد و در نهایت مضامین هم‌دسته مورد شناسایی قرار گرفتند و در دسته‌های کلی‌تر به نام مضامین سازنده قرار گرفت. در تحلیل داده‌های کیفی این پژوهش، تعداد ۱۹ مضمون پایه و ۵ مضمون سازنده مربوط به شایستگی‌های مدرسان دوره‌های آموزش مجازی احصاء شد. پس از اجرای مصاحبه‌ها و گردآوری داده‌ها، به پالایش، بازخوانی، دسته‌بندی و ارائه یافته‌ها از طریق فن تحلیل محتوای کیفی، متن

مصاحبه‌ها اقدام شد. ملاک‌های ارزیابی پژوهش کیفی، شامل اعتمادپذیری (معادل روایی درونی در پژوهش کمی)، انتقال‌پذیری^۲ (معادل روایی بیرونی در پژوهش کمی)، قابلیت اطمینان^۳ (معادل پایایی) و تأیید پذیری (معادل عینیت) می‌باشد (sadooghi, 2008). شایان ذکر است که به منظور تبیین صحت و استحکام داده‌ها که به نوعی مشابه روایی و پایایی پژوهش‌های کمی است با استفاده از مطالعه و بررسی مستمر داده‌ها، بازنگری و تجزیه و تحلیل انجام شده به وسیله همکار استفاده شده است.

یافته‌ها

مشارکت‌کنندگان این پژوهش، شامل ۱۵ متخصص؛ ۸ نفر با رتبه استادیاری، ۴ نفر با رتبه استاد تمام و ۳ نفر از استادان مدعو دانشگاه‌ها بودند که ویژگی‌های جمعیتی مصاحبه‌شوندگان در جدول ۱ بیان شده است.

جدول ۱. توصیف ویژگی‌های جمعیت شناختی مصاحبه‌شوندگان

رتبه	جنسیت	تعداد	درصد
استاد	زن	۱	٪۷
	مرد	۳	٪۲۰
استادیار	زن	۲	٪۱۳
	مرد	۶	٪۴۰
استادان مدعو	زن	۳	٪۲۰
	مرد	۰	٪۰
جمع کل	زن	۶	٪۴۰
	مرد	۹	٪۶۰

1. Trustworthy
2. Transformability
3. Dependability
4. Confirmability

جدول شماره ۲: مفاهیم استخراج شده نقش آموزش مجازی در توسعه یادگیری خودراهبرانه فراگیران

شماره	پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان	مفاهیم
مها ۱ ۱	آموزش مجازی توانسته است با توسعه دانش فردی و تفکر انتقادی در زمینه اطلاعات و ارتباطات بین یادگیرندگان و افزایش مهارت‌های زندگی و توجه به زمان‌بندی مناسب به‌عنوان تمرینی برای فعالیت‌های مشارکتی یادگیرندگان باشد. همچنین یادگیرندگان باید درجه بالایی از حس مشارکت و مسئولیت‌پذیری را در انجام فعالیت‌های خود و تطابق زندگی با فن‌آوری آموزش مجازی را به جهت ارتقاء روحیه خود راهبری در برنامه خود قرار دهند. دانشجویان امروزی، جهان را بدون تکنولوژی پیشرفته نمی‌شناسند. استادانی که فن‌آوری را در آغوش می‌گیرند سطح اعتماد به دانش خود را برای این نسل به ارمغان می‌آورند تا به برنامه‌های آموزشی در موضوعات مختلف اجازه فعالیت دهند. داشتن ابزار تکنولوژی می‌تواند تأثیر مهمی بر یادگیری خودراهبرانه فراگیران داشته باشد البته با خودکارآمدی است که از طریق آن بسیاری از افراد رفتارهای اجتماعی خود و بسیاری از خصوصیات شخصی خود را بسط می‌دهند.	توسعه دانش فردی و فن‌آوری-افزایش مهارت‌های زندگی-افزایش تعاملات با سایر کاربران، استادان و رابط کاربر- مهارت تفکر انتقادی- مدیریت زمان- انطباق‌پذیری- تمرین فعالیت‌های مشارکتی- تعامل گروهی- خودکارآمدی
مصا ۲ ۲	می‌توان از طریق ایجاد چشم‌انداز دقیق و بهره‌گیری از مدل‌های آموزش مجازی و گنجاندن مباحثی تحت عنوان فرهنگ یادگیری آنلاین در پیش‌نیاز دوره‌های درسی دانشجویان، بستری را فراهم کنیم تا با به اشتراک‌گذاری دانش و نهادینه کردن اصول فرهنگ یادگیری الکترونیکی و ایجاد تعاملات بین فردی به‌عنوان یک آموزش لازم و ضروری به توسعه آن در مؤسسات و آموزشگاه‌ها بپردازیم.	نهادینه کردن فرهنگ یادگیری ایجاد تعامل بین فردی- دانش فردی، بهره‌گیری از مدل‌های آموزشی- پیاده‌سازی اصول آموزشی
مها ۳ ۳	بهترین و مؤثرترین راهکار این است که به تقویت اصولی مهارت ایجاد حل مسأله و تبدیل فرآیند یادگیری به یادگیری مادام‌العمر توجه نمایم. به‌طور کلی هدف بسیار مهم یادگیری مسأله محوری این است که دانشجویان با استفاده از دانسته‌ها و معلومات ذهنی خود، بتوانند دانش خود را در گروه‌های کلاسی شان در آینده در محیط واقعی به کار ببرند. این شیوه به‌خوبی در محیط‌های یادگیری الکترونیکی قابل طراحی و اجرا است.	تقویت فرآیند یادگیری مادام‌العمر- یادگیری سازنده گرای- تشکیل گروه‌های مجازی- پیاده‌سازی اصول آموزشی
مها ۴ ۴	توجه به تغییر پارادایم و مدل یادگیری، از یادگیری سنتی معلم محور به یادگیری فراگیر محور برای رسیدن به این بعد از یادگیری در حیطه آموزش مجازی، ضروری است. هدف آموزش مجازی صرفاً انتقال دانش نیست بلکه تبدیل فراگیران به افرادی خلاق و تولیدکنندگان نهایی علم و فن‌آوری است؛ یعنی دانشجویان در محیط خود به خلق فضایی می‌پردازند که امکان یادگیری را فراهم می‌آورد.	توجه به پارادایم یادگیری فراگیر محور- دانش فن‌آوری- رویکرد شایستگی محور- خلاقیت- یادگیری سازنده گرای

شماره	پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان	مفاهیم
مصلحه شماره ۵	<p>با پرداختن به نقش مدرسان شایسته به‌عنوان تسهیل‌کننده در ساخت دانش تفکر انتقادی همراه با به‌کارگیری سطوح خلاقیت و استفاده از توانایی‌ها و قابلیت‌های فردی و رشد حس مسئولیت‌پذیری می‌تواند به خود راهبر نمودن فراگیران کمک بسزایی نماید. در یک دوره یادگیری الکترونیکی که بر پایه یادگیری مبتنی بر خود راهبری دانشجویان طراحی می‌شود باید مدرس قادر باشد با طرح پرسش‌های به‌موقع و الگوهای پیش‌سازمان‌دهنده مناسب، یادگیرنده را به سمت و سوی مناسبی از حل مسأله هدایت کند و متقابلاً نیز یادگیرنده با خلاقیت و توانایی ذهنی‌اش بر پیشرفت مفاهیم و مسائل درسی تسلط یابد. وظیفه دانشجویان این است که فعالیت‌های کم‌اهمیت را از فعالیت‌های بااهمیت تشخیص داده و فقط وقت خود را برای انجام کارهای مهم صرف کنند. انجام کارها در طول هفته از متراکم شدن آن‌ها جلوگیری کرده و از این رو با خون‌سردی بیش‌تری به فرآیند یادگیری پرداخته و موفق می‌شوند سهم مسئولیت دانشجو یا کارمند یا به‌طور کلی یا سخ‌دهنده را در زندگی شخصی یا محیط کارش افزایش می‌دهد و به او یادآوری می‌کند که قرار نیست فقط به دیگران گزارش دهد بلکه باید جایی خودش هم با خود صادق باشد و به خودش در مورد صفات و رفتار و دستاوردهایش گزارش دهد.</p>	<p>یادگیری سازنده‌گرایی توجه به خلاقیت‌ها و توانایی‌های فردی-مسئولیت‌پذیری- بهره‌گیری از مدل‌ها- خودکارآمدی- خودارزیابی- مدیریت زمان- انطباق‌پذیری- خودارزیابی</p>
مصلحه شماره ۶	<p>به اعتقاد من هر کاربرد می‌تواند برنامه‌های کاربردی موجود در رایانه خود را با سایر همتایان خود در قالب گروه‌های درسی به اشتراک بگذارد. این قالب از فن‌آوری خصوصاً در مواقعی که دانشجویان مشغول کاربرد روی پروژه‌های عملی را یا نه‌ای خود هستند و یا زمانی که هزینه برخی نرم‌افزارها بالاست مفید واقع می‌شود. از نظر هائیس هنگامی که کنترل آموزش و یادگیری خود را از دست می‌دهیم کنترل زندگی‌مان را هم از دست می‌دهیم.</p>	<p>یادگیری مشارکتی- چارچوب مشخص- تشکیل گروه‌های مشترک- تعاملات گروهی-تشکیل گروه‌های مجازی خودکارآمدی- مسئولیت‌پذیری</p>
مصلحه شماره ۷	<p>باید شرایطی را فراهم کنیم تا انگیزه افراد را با دانش و اطلاعات ذهنی‌شان به سمت تصمیم‌به‌حس مشارکت و تحلیل مسائل سوق دهیم. از این رو با توجه و تکیه بر اراده دانشجویان، می‌توانیم باعث تداوم بخشیدن به انجام تکلیف تأمین اهداف آموزش بشویم. داشتن انگیزه برای انجام هر کاری توسط انسان لازم است و هیچ‌یک از فعالیت‌های ارادی انسان‌ها بدون داشتن انگیزه رخ نمی‌دهد که از جمله این فعالیت‌ها، یادگیری است که شاگرد اصلی آن داشتن انگیزه می‌باشد.</p>	<p>تقویت دانش فردی- انگیزش واراده فراگیران- خودکارآمدی- توانایی تفکر تحلیلی</p>

شماره	پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان	مفاهیم
مصلحت‌آمیز شونده ۸	توجه به الگوهای مفهومی برای یادگیرندگان سبب می‌شود تا به آن‌ها در بازیابی الگوهای موجود ذهنی کمک شود و بتوانند ساختار ذهنی و ابتکار عمل موردنیاز را برای آموختن جزئیات درس جدید فراهم کنند و در مواردی نیز با سایر فراگیران به اشتراک گذارند. البته با بهره‌گیری از مدل‌های به‌روز جهانی و فن‌آورانه به ارتقای کیفیت یادگیری فراگیران آموزش مجازی می‌توان کمک مؤثری کرد. امروزه دانشجویان تحت تأثیر اطلاعات، به‌ویژه از منابع آنلاین، دوستان، والدین و رسانه‌ها قرار دارند و به‌سرعت آشکار می‌شود که آن‌ها باید یادگیرند که چگونه هر آنچه می‌بینند و می‌شنوند را ارزیابی کنند تا بتوانند ایده‌های نادرست را شناسایی کنند.	شکل‌دهی الگو و استفاده از مدل‌های مفهومی - ابتکار عمل - یادگیری مشارکتی - یادگیری سازنده گرای - تشکیل گروه‌های مجازی - تعاملات گروهی - دانش فن‌آوری - توانایی تفکر انتقادی
مصلحت‌آمیز شونده ۹	برای توسعه یادگیری خود راهبر، بهتر است دانشجویان در زمانی معین بعد از هر درس آنلاین، نقشه‌های اطلاعاتی و چارچوبی را تهیه کنند یا اینکه بعد از هر درس خلاصه فعالیت خود را به صورت مکتوب به استاد مربوطه ارائه دهند. این کار سبب نظم‌دهی و توانایی تفکر تحلیلی از مطالب ارائه‌شده کلاس آنلاین و ایجاد یک پیش‌زمینه ذهنی جهت دید کلی از سوابق درسی افراد می‌شود.	تهیه چارچوب مشخص از فعالیت‌ها - رشد مسئولیت‌پذیری - فکر تحلیلی - مدیریت زمان - خودارزیابی
مصلحت‌آمیز شونده ۱۰	در حال حاضر، هدف اصلی آموزش و یادگیری باید ایجاد و شکل‌دهی مهارت‌های پژوهش و جستجوگری در افراد باشد. نتیجه و محصول فرآیند آموزش، ایجاد ظرفیت در جهت آموزش‌های بعدی و توجه به اصل تداوم است. فراگیران با تکیه بر اصول راهبردی، اهداف مشخصی برای خود در نظر می‌گیرند و در سایه فن‌آوری دیجیتال و در خلال همیاری با سایر فراگیران برای دستیابی به آن اهداف شروع به یادگیری می‌کنند.	پیاده‌سازی اصول آموزشی - دانش فن‌آوری - ابتکار عمل - خودکارآمدی - یادگیری مشارکتی

مفاهیم	پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان	شماره
<p>فرآیند خود سنجشی فرآیند خودسازمان‌دهی فراگیران- یادگیری مشارکتی- توانایی در تفکر تحلیلی- انطباق‌پذیری- تعاملات گروهی- تشکیل گروه‌های مجازی- یادگیری مادام‌العمر</p>	<p>مهم‌ترین مسأله در یادگیری خودراهبرانه آموزش مجازی، این است که در آن، هم یادگیرندگان و هم مربیان باید درک صحیحی از یادگیری خود را بهر داشته باشند و راهبردهای مناسبی را برای تسهیل و ارتقای توانمندی‌های یادگیرندگان از جمله فرآیند خود سنجشی و خودسازمان‌دهی اتخاذ و انتخاب کنند. فراگیران می‌توانند راهبردهای خود را در صورت لزوم با کمک یکدیگر تغییر دهند چون انگیزش درونی دارند و در جستجو تکالیف چالش‌برانگیز هستند. در مواجهه با مشکلات گروهی و علائق و نظرات پایداری می‌کنند و از مشکلات و شکست‌های خود، به‌عنوان فرصتی برای یادگیری استفاده می‌کنند. دوره‌های آموزش مجازی، گزینه‌ای عالی برای فراگیرانی است که همیشه می‌کوشند تا خود را ارتقاء دهند و یادگیری مادام‌العمر داشته باشند.</p>	<p>۱۰ ۱۱ ۱۲</p>
<p>انطباق با تفاوت‌های فردی یادگیرندگان- افزایش توان تفکر علمی، منطقی و انتقادی- مسئولیت‌پذیری - رویکرد شایستگی محور- دانش فن‌آوری</p>	<p>به نظر بنده اطلاعات باید به شیوه‌های گوناگون متناسب با سبک‌های گوناگون یادگیری ارائه شود تا با تفاوت‌های فردی افراد در پردازش اطلاعات سازگار شود و اطلاعات آسان‌تر به حافظه بلندمدت انتقال یابد. هم‌چنین امکانات این محیط فن‌آورانه، یادگیرنده را در موقعیت‌هایی قرار می‌دهد که بتواند با ارزیابی منابع اطلاعاتی، بررسی نظرات متنوع و ملاحظه دیدگاه‌های چندگانه، توان علمی، تفکر منطقی و انتقادی خود را افزایش دهد. دانشجویان در محیط الکترونیکی به سمت تفکر منطقی قدم برمی‌دارد. در آموزش مجازی، دانشجویان، مسئولیت بیش‌تری نسبت به نتیجه یادگیری خوددارند. در مدارس با رویکرد آموزش مجازی موجبات تفکر انتقادی یادگیرنده را در فرآیند یادگیری خودانگیخته و فعال به‌خوبی مهیا می‌سازند.</p>	<p>۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷</p>

شماره	پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان	مفاهیم	
۳	مصلحت‌آمیز	اگر دانشجویان را در فرآیندهای مهم‌تر مشارکت دهیم و در شرایط مناسب به آن‌ها حق انتخاب دهیم نوعی احساس کنترل را به آن‌ها منتقل نموده و بنابراین باعث می‌شویم تا در قبال کیفیت بازده‌های آموزشی مسئولیت به عهده گیرند. اعتماد بر توانمندی دانشجویان علاوه بر افزایش عزت‌نفس و تقویت روحیه کار و انتقادپذیری، تلاش و وفاداری؛ زمینه ساز خلق دانش و پیوند آن با دانش‌های قبلی کسب شده در حافظه افراد می‌شود. هم‌چنین ارزشیابی و نحوه برخورد استادان در قبال عملکرد تحصیلی دانشجویان، دادن بازخورد به موقع نیز در مسئولیت‌پذیری دانشجویان نقش تعیین‌کننده و اولویت‌داری دارد. دانشجویان می‌بایست بر رفتار و کردار و شأن دقیق و موشکافانه تحت نظر قرار دهند. ارزیابی خود و جایگاه خود و دستاوردهای خود، یکی از مهارت‌های ضروری در زندگی است	رشد و توسعه حس مسئولیت‌پذیری دانشجویان- یادگیری مشارکتی- یادگیری سازنده گرای- تعامل گروهی- خودارزیابی
۱۴	مصلحت‌آمیز	می‌توان با تکیه بر نظریه ساختارگرایی فراگیر به جای به دست آوردن دانش، به دنبال ساخت دانش بود و با تلاش برای برقراری پیوند میان دانش جدید با دانش پیشین خود، تجارب جدیدی را کسب نمود. در کلاس درس، استاد هدایت‌کننده تدریس و یادگیری است. استفاده از روش‌های خلاق و تحلیلی نقش تسهیل‌گری مدرس و نقش اصلی دانشجویان، تأکید نکردن بر انتقال دانش به دانشجویان سبب یادگیری ساختارگرا و مادام‌العمر در ذهن فراگیران خواهد شد.	بهره‌گیری از نظریه ساختارگرایی در تدریس- تفکر تحلیلی- یادگیری مادام‌العمر- یادگیری سازنده گرای
۱۵	مصلحت‌آمیز	به عقیده من استفاده از رویکرد شایستگی محور، فرصت‌های استفاده از راهبردهای گوناگون برای تکمیل کردن درس برای یادگیرندگان فراهم می‌شود. یادگیرندگان با اطلاعات و دانش کسب‌شده، از نتایج درس آگاه می‌شوند و برای تکمیل کردن درس به‌طور مداوم مورد تشویق قرار می‌گیرند. با آماده‌سازی معلمان و ساماندهی چارچوب‌ها و تکنیک‌های آموزشی و فن‌آورانه می‌توان ابتکار عمل و دانش تأثیرگذار و موردنیاز عصر حاضر را کسب و به طراحی و تسهیل یادگیری خودراهبرانه فراگیران پردازیم.	به‌کارگیری رویکرد شایستگی محور- دانش فردی- ایجاد چارچوب فعالیت- ابتکار عمل

هر شایستگی شامل عملکردهای اثربخشی است که با عملکرد مؤثر مدرس در کلاس‌های درس چهره به چهره متمایز و متفاوت است. آنچه مدرسان را ملزم می‌دارد تا شایستگی‌های موردنظر برای طراحی تکنیک‌های ویژه محیط یادگیری الکترونیک را کسب کنند فاصله بین دوره‌های یادگیری

الکترونیکی به یادگیرنده و یاد دهنده است (Bates & Watson, 2008) که در موارد ذیل بدان اشاره و توضیحاتی نیز ارائه گردیده است:

جدول شماره ۳: شایستگی‌های مدرسین آموزش مجازی در ایجاد یادگیری خود راهبر در فراگیران

مضامین سازنده	مضامین پایه	کد مصاحبه‌شوندگان	مضامین پایه	مضامین سازنده
۲۷	۵	۱۵م، ۱۲م، ۷م، ۲م، ۱م	دانش فردی	شایستگی‌های سواد اطلاعاتی
	۴	۹م، ۵م، ۴م، ۲م	دانش الگوهای آموزشی	
	۶	۱۵م، ۱۲م، ۱۰م، ۸م، ۴م، ۱م	دانش فن‌آوری	
	۵	۳م، ۱۴م، ۹م، ۶م، ۱۵م	مهارت چارچوب فعالیتی	
	۷	۱۴م، ۱۳م، ۱۱م، ۱۰م، ۷م، ۳م، ۲م	مهارت پیاده‌سازی اصول آموزشی	
	۵	۱۳م، ۸م، ۷م، ۵م، ۱م	تفکر انتقادی	
	۶	۱۵م، ۱۴م، ۱۱م، ۹م، ۷م، ۲م	تفکر تحلیلی	
۲۱	۷	۱۳م، ۱۲م، ۹م، ۶م، ۵م، ۱م	مسئولیت‌پذیری	شایستگی‌های فردی
	۲	۹م، ۶م، ۵م	مدیریت زمان	
	۶	۱۳م، ۱۵م، ۱۱م، ۱۰م، ۸م، ۶م	یادگیری مشارکتی	
۲۰	۴	۱۵م، ۱۲م، ۴م، ۲م	رویکرد شایستگی محور	شایستگی‌های آموزشی
	۳	۱۴م، ۱۱م، ۳م	رویکرد یادگیری مادام‌العمر	
	۷	۱۴م، ۱۳م، ۸م، ۶م، ۴م، ۳م، ۱م	توجه به یادگیری سازنده‌گرایی	
	۳	۱۱م، ۵م، ۱م	مهارت انطباق‌پذیری	
۱۲	۴	۱۱م، ۸م، ۶م، ۳م	مهارت تیم‌سازی مجازی	شایستگی‌های اجتماعی
	۵	۱۳م، ۱۱م، ۸م، ۶م، ۱م	تعامل اثربخش با فراگیران	
	۴	۱۳م، ۹م، ۵م، ۱م	خودارزیابی	
۱۹	۹	۱۵م، ۱۰م، ۹م، ۱۰م، ۸م، ۶م، ۴م، ۳م	خلاقیت و نوآوری	شایستگی‌های روان‌شناختی
	۶	۱۵م، ۱۴م، ۹م، ۶م، ۲م	خودکارآمدی	

شایستگی‌های سواد اطلاعاتی: این بعد از شایستگی که بیش‌ترین میزان اشاره‌شده از دید مصاحبه‌شوندگان را دارا است دربردارنده دانش نظری و عملی است که مدرس آن‌ها را در فرآیند یادگیری خود به کار می‌گیرد تا بهتر بتواند به هدایت و راهنمایی دانشجویان و هم‌چنین مدیریت کلاس درس بپردازد. محیط یادگیری مجازی به برخی مهارت‌های اساسی نیاز دارد که مدرسان با به کارگیری این مهارت‌ها و قابلیت‌ها می‌توانند به اجرای بهتر آموزش در این محیط‌ها کمک کنند (Hew & Kadir, 2016). یک عضو هیأت علمی بایستی قبل از شروع تدریس و در یک موقعیت و فضای مطلوب و با در نظر گرفتن عواملی چون؛ توانایی دانشجویان، انتخاب منابع و متون آموزشی مناسب، مشخص کردن سرفصل‌های درس را برای جلسه آینده طراحی نماید تا زمینه مناسبی برای تدریس فراهم کند (kayzouri et al., 2019). طی فرآیند طراحی آموزشی مطالب، مدرس باید ویژگی‌های فراگیران را به‌خوبی بشناسد و انتظارات، انگیزه‌ها و نیازهای آنان را به‌خوبی درک کند تا بتواند بر اساس اهداف تعیین شده و ویژگی‌های فراگیران، فرآیندها، وظایف و فعالیت‌های آموزشی مناسبی را برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی و طراحی نماید و با توجه به اهداف تعیین شده، ارزیابی مناسبی از دوره و عملکرد دانشجویان داشته باشد (Ramezani et al., 2021). از نظر یکی از مشارکت‌کنندگان (م ۸):

" در حال حاضر، هدف اصلی آموزش و یادگیری باید ایجاد و شکل‌دهی چارچوب مهارت‌های پژوهش و جستجوگری در افراد باشد. نتیجه و محصول فرآیند آموزش، ایجاد ظرفیت در جهت آموزش‌های بعدی و توجه به اصل تداوم است. فراگیران با تکیه بر اصول راهبردی، اهداف مشخصی برای خود در نظر می‌گیرند و در سایه فن‌آوری دیجیتال و در حین همیاری با سایر فراگیران برای دستیابی به اهداف و چشم‌اندازهایشان شروع به یادگیری می‌کنند."

در آموزش حضوری، مدرس می‌تواند با دیدن حالت چهره یادگیرنده، از یادگیری او و هم‌چنین رفع ابهامات به وجود آمده برای او، اطمینان حاصل کند ولی این امر در آموزش مجازی با پاسخگویی به‌موقع به سؤال‌ها و ابهام‌های دانشجویان دست‌یافتنی می‌گردد. علاوه بر این، اگر احیاناً در فرآیند یادگیری، فراگیرانی در یادگیری مفهومی مشکل دارند یا مفهومی را به‌درستی یاد نگرفته‌اند با توضیح دوباره مطلب و پاسخگویی به سؤال‌ها و ابهام‌ها می‌توان آن مفهوم را برای آن‌ها قابل‌درک ساخت (Salimi et al., 2018).

شایستگی‌های فردی: شایستگی فردی همان رفتار مشاهده شده استادان است که نمود ابعاد شناختی و عاطفی در عمل است. این بعد نشانگر آن است که گفتار و کردار مدرس در ساختن محیط تدریس - یادگیری اثربخش، نقش کلیدی دارد. متغیرهای تشکیل‌دهنده این عامل شامل احترام

گذاشتن به دیدگاه‌های دیگران، وقت‌شناسی و حضور به‌موقع در کلاس، شوخ‌طبعی و برخورداری از روحیه مناسب در زمان تدریس و رعایت عدالت بین فراگیران می‌باشد. توجه به ویژگی‌های مطلوب فردی مدرس موجب می‌شود که دانشجویان از رفتارهای استادان الگوبرداری و باعث رضایت بالای دانشجو در طول فرآیند تدریس گردد (kayzouri et al., 2019). به عقیده یکی از مصاحبه‌شوندگان (م ۶):

"مدرسان در هنگام تدریس با بهره‌گیری از استراتژی‌های ایجاد انگیزه در محیط‌های الکترونیک و استفاده از راهبردهای آموزشی متناسب با فن‌آوری و اهداف دوره آموزشی خواهد توانست یک برنامه آموزشی مؤثر در محیط الکترونیک را اجرا کنند. منطقی است زمانی که یادگیرندگان در یک دوره برخط با مشکلاتی مواجه شوند مساعدت به‌موقع از جانب آموزش‌دهنده، مشوق و دلگرمی‌یادگیرندگان برای ادامه فرآیند آموزش آن‌ها است."

لذا اگر مدرس آنلاین با اداره هم‌زمان و غیر هم‌زمان محیط مجازی، مدیریت کانال‌های ارتباطی و فایل‌هایی که در آن به اشتراک گذاشته می‌شود را بر عهده بگیرد و هم‌چنین نسبت به توسعه حرفه‌ای خود به منظور افزایش کیفیت دوره‌های آموزش الکترونیک اقدام کند مدیریتی مطلوب در هر دو زمینه از شایستگی‌های مدرس الکترونیک محسوب می‌شود (Aslami et al., 2018).

شایستگی‌های آموزشی: بدون تردید در محیط‌های آموزشی که صرفاً بر بعد شناختی یادگیری تأکید شود نمی‌توان انتظار یادگیری عمیق و مؤثری را داشت. محیط‌های یادگیری که بر اساس رویکرد آموزشی شایستگی محور مدرسان، تنظیم شده باشد مناسب‌ترین دلیل برای تقویت شایستگی‌های حرفه‌ای و تسهیل انتقال یادگیری هستند (Francom, 2016).

در تبیین ابعاد این مضمون می‌توان گفت مدرسان نه تنها باید دارای مهارت‌های تخصصی باشند بلکه باید توانایی ارائه درس، سازمان‌دهی و ارزیابی را نیز داشته باشند. یک مدرس بایستی قبل از شروع تدریس و در یک موقعیت و فضای مطلوب و با در نظر گرفتن عواملی چون؛ توانایی دانشجویان، انتخاب منابع و متون آموزشی مناسب، مشخص کردن سرفصل‌های درس را برای جلسه آینده طراحی نماید تا زمینه مناسبی برای تدریس حرفه‌ای فراهم نماید (Alamolhoda et al., 2021). از نگاه یکی از مصاحبه‌شوندگان (م ۱۵):

"می‌توان با تکیه بر نظریه ساختارگرایی فراگیر به جای به دست آوردن دانش، به دنبال ساخت دانش بود و با تلاش برای برقراری پیوند میان دانش جدید با دانش پیشین خود، تجارب جدیدی را کسب نمود. در کلاس درس، استاد هدایت‌کننده تدریس و یادگیری است. استفاده از روش‌های خلاق و تحلیلی نقش تسهیلگری

مدرس و نقش اصلی دانشجویان و تأکید نکردن بر انتقال دانش به دانشجویان، سبب یادگیری ساختارگرا و مادام‌العمر در ذهن فراگیران خواهد شد."

از این رو اگر آموزش بر مبنای رویکرد روان‌شناختی سازنده‌گرایی برنامه‌ریزی شود تحقق اهداف در آن میسر می‌گردد؛ زیرا که در طراحی بر اساس رویکرد سازنده‌گرایی اهداف از قبل مشخص نبوده، تسهیل آموزش و یادگیری مدنظر است و اهداف به‌نوعی قابل‌توافق یادگیرندگان است و یادگیری در هر زمان و مکان برای همه یادگیرندگان میسر است (Farajollahi et al., 2018).

شایستگی‌های اجتماعی: شایستگی‌های اجتماعی، نگرش‌های ضروری برای یادگیری هستند که بر تمایل یادگیرندگان به مشارکت، توجه و واکنش به یادگیری و ارزشی که آن‌ها برای فرصت یادگیری قائل‌اند و نهایتاً انگیزش آن‌ها برای ادامه یادگیری تأثیر می‌گذارد. به عقیده یکی از استادان مصاحبه‌شونده در این پژوهش (م ۱۱):

"توجه به شایستگی‌های اجتماعی سبب می‌شود که یادگیرندگان با بهبود سطح تعاملات اجتماعی و پاسخگویی به پرسش‌هایشان، احساس فاصله و دوری از فضای آموزشی را کم‌تر حس کنند. همیشه یادمان باشد هدف تعامل یادگیرنده با عناصر انسانی و غیرانسانی محیط‌های آموزش مبتنی بر وب، بیدار کردن علاقه به آموزش، تقویت توانایی‌های یادگیری و فراهم آوردن محیط بهینه برای یادگیری خودراهرانه است."

بر این اساس معلم الکترونیکی باید فردی با اخلاق، علاقه‌مند و تحلیلگر باشد تا بتواند ارتباط موفق با یادگیرندگان برقرار کند. وی باید فضای کلاس الکترونیکی را به‌گونه‌ای تنظیم کند که در آن اضطراب یادگیرنده به حداقل برسد و احساس آرامش و امنیت باعث افزایش مشارکت و فعالیت گردد (Pourkarimi & Alimardani, 2021).

شایستگی روان‌شناختی: یافته دیگری که از تحلیل مصاحبه‌ها به‌دست آمده است مهارت مدرس در ارزیابی فراگیر به‌منظور اطمینان از پیشرفت فراگیر و مؤثر بودن آموزش است. عملکردهایی مانند سنجش کار دانشجویان بر اساس معیارهای تدوین‌شده دوره الکترونیک، ارائه بازخوردهای سریع و حمایت‌گرانه به عملکرد دانشجویان در محیط یادگیری الکترونیک، نظارت بر کار گروهی و بحث‌های جمعی، استفاده از فن‌آوری‌ها و ابزارها در محیط کلاسی جهت برگزاری نظرسنجی مانند ارزیابی از دوره یا پرسش و پاسخ با افراد حاضر در کلاس، ارزیابی از اثربخشی فن‌آوری‌های مورد استفاده در فرآیند یاددهی و یادگیری، بیانگر شایستگی مدرس در این زمینه است. به‌طور کلی روش تدریسی که یک دانشجو در طول یک دوره آموزشی آن، آموزش می‌بیند یادگیری خودراهرانه او را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در حقیقت دانشجویان با طیف متنوعی از ویژگی‌های شخصیتی وارد نظام‌های آموزشی می‌شوند و توجه به رویکردهای تدریسی که دانشجویان را برای یادگیری ترغیب و تشویق

کند به همراه جوی آرام و مطمئن موجب انگیزش یادگیرندگان برای یادگیری بیش‌تر می‌شود (Faridi, 2020).

از منظر یکی از مدرسان آنلاین مشارکت‌کننده در این پژوهش (م ۴):

" لازم است مدرس ضمن نظارت بر فعالیت‌های فردی و گروهی دانشجو، با ارائه بازخورد از طریق ارسال پیام یا نوشتن مطالبی در حاشیه تکالیف، نظرات خود را در مورد روند یادگیری دانشجویان آنلاین ارائه دهد. هم‌چنین مدرس میزان اثربخشی یادگیری به‌وسیله فن‌آوری مورد استفاده را مورد ارزیابی قرار دهد و خلق فرصت‌های متنوع یادگیری الکترونیکی، انتخاب منابع جدید و ابتکاری برای یادگیری الکترونیکی و ادغام و هماهنگی فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی چالش‌ها و مشکلات منحصر به فرد این نوع آموزش را شناسایی کند. "

بنابراین می‌توان گفت مدرسان دوره‌های یادگیری الکترونیک با نظارت بر مهارت‌های فعلی یادگیرنده، می‌توانند بر روی سطح دانش فراگیران در جریان تعاملات نظارت کنند و با ارائه بازخوردهای به‌موقع، در راستای افزایش توانایی‌های ذهنی افراد، نقش مؤثری داشته باشند (Pourkarimi & Alimardani, 2021).

شکل ۱- مدل مفهومی شایستگی‌های مدرسان آنلاین (با تأکید بر یادگیری خود راهبر)

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر باهدف ارائه الگوی شایستگی‌های مدرسان آموزش مجازی در ایجاد یادگیری خود راهبر فراگیران انجام شد. یافته‌ها حاکی از آن بودند که توجه به تغییر و تحول سریع در عرصه اطلاعات، دانایی بشر و شتاب گرفتن جریان تولید دانش، باید بیش از گذشته به‌سوی چگونگی یادگرفتن و یادگیری خود راهبر و مادام‌العمر حرکت کرد و یادگیری را به یک دوره مشخص از زندگی محدود نمود. در نظام‌های نوین و با ناپایدار شدن اطلاعات، فرد پیوسته در حال یادگیری است و مسئولیت یادگیری بر عهده فراگیر گذاشته‌شده است و یادگیرندگان بر اساس نیاز یا علاقه، موضوعات یادگیری را انتخاب می‌کنند. بهترین روش تضمین‌کننده پایداری و رشد، یادگیری و مجهز نمودن نیروهای انسانی به توانمندی‌هایی است که بتوانند در طول زندگی شخصی و حرفه‌ای خود از آن استفاده کنند لذا آموزش مادام‌العمر در کنار سواد اطلاعاتی می‌بایست افراد را قادر سازد تا آگاهی خود را نسبت به خود و محیط خود توسعه دهند. این یافته از پژوهش با پژوهش‌های (Zaveri et al., 2020)، (Compen et al., 2021) و (Hosseini tabaghdehi & Salehi, 2018) مطابقت دارد. بحث یادگیری فعال و یادگیرندگان فعال نیز در مباحث تربیتی جایگاه ویژه‌ای دارد. یادگیری فعال پایدارترین نوع یادگیری است که فراگیر بیش از یاد دهنده در فرآیند یادگیری سهم دارد. در سال‌های اخیر از این دیدگاه حمایت‌شده که دانش ساخت‌شده توسط دانش‌آموزان سودمند بوده و قابل انتقال به سایر موقعیت‌های یادگیری می‌باشد. شایستگی‌های آموزشی یافت شده در این مطالعه با پژوهش‌های (Ramezanpour et al., 2021)، (Mousavi & Sardari, 2019) و (Martin et al., 2019) هم‌خوانی دارد. یافته دیگر این پژوهش در بعد شایستگی روان‌شناختی، حاکی از آن است که هر چه افراد در ویژگی‌های مذکور، توانایی بیش‌تری داشته باشند بهتر می‌توانند با برنامه‌ریزی، نظارت و نظم، مطالب را به فراگیران آموزش دهند. معلمان برتر آن‌هایی هستند که می‌دانند چگونه در فراگیران انگیزه ایجاد کنند و چطور مفاهیم را به آن‌ها انتقال دهند. مدرس باید محیط آموزشی و امکانات یادگیری را چنان سازمان‌دهی کند که به صورتی زنده و منطقی با زندگی فراگیران ارتباط پیدا کند؛ زیرا روش‌های نو و ابتکاری منطبق با زندگی آن‌ها موقعیت کلاس را جذاب‌تر کرده و رغبت و تلاش آن‌ها را در یادگیری افزایش می‌دهد لذا هرچه جو کلاس درس خالی از استرس و اضطراب باشد و رابطه قوی انسانی و اجتماعی بین استاد و دانشجوین و دانشجوین با یکدیگر برقرار باشد استادان و فراگیران نگرش مطلوب‌تری نسبت به یادگیری پیدا می‌کنند (Jafari Sani et al., 2013). در تبیین نتایج فوق، می‌توان این‌گونه ادعا نمود که همان‌گونه در بخش مبانی نظری و پیشینه تحقیق

اشاراتی گردید به‌عنوان موضوعی کلیدی تلقی شده که با رشد و پیشرفت خودکارآمدی و خودارزیابی به‌عنوان توانمندی‌ها و قابلیت‌های اثرگذار بر خود راهبری دانشجویان تأثیرگذار است و سبب می‌شود سطوح یادگیری خود راهبر نیز در فراگیران ارتقاء می‌یابد و این به معنای رسیدن به یک نظام آموزشی پیشرو با فراگیران مستقل و خودآموز می‌باشد که با نتایج پژوهش (Alhabeeb & Rowley, 2018)، (keshmiri & Heidari, 2021)، (Rostami, 2021) و (Wong, 2020) همسو است. شواهد نشان می‌دهند افرادی که ابتکار عمل یادگیری خود را به دست می‌گیرند (فراگیران فعال)، در مقایسه با کسانی که به شکل منفعل در کلاس استاد حاضر می‌شوند و آموزش‌ها را دریافت می‌نمایند (یادگیرندگان منفعل) چیزهای بیشتری را یاد می‌گیرند و یادگیری بهتری را حاصل می‌نمایند؛ آن‌ها با هدفمندی و انگیزه بالاتری، پا در قلمرو یادگیری می‌گذارند (Noori et al., 2017) (لذا افراد دارای سطوح بالای یادگیری خود راهبر، یادگیرندگان فعالی هستند که علاقه زیادی برای یادگیری دارند و از مهارت حل مسئله استفاده می‌کنند و ظرفیت درگیر شدن در فعالیت‌های یادگیری مستقل را دارند (Hosseini tabaghdehi & Salehi, 2018) لذا برقراری ارتباط خوب و جهت‌دار میان مدرس و فراگیران در ایجاد علاقه‌مندی و سازش بهتر و کاهش تنش‌ها و مشکلات در کلاس درس تأثیر بسزایی دارد؛ زیرا مدرسی که علاقه‌مند به توسعه ارتباط با فراگیرندگان خود باشد علاوه بر آن که گوینده خوب و فعالی در کلاس درس است شنونده خوبی نیز هست و بدین ترتیب ارتباط را دوطرفه و پایدار می‌کند؛ بنابراین، صمیمیت مدرس، رفتار گرمی که برای احترام شخصیت دانشجوی می‌شود، می‌تواند تدریس را مؤثرتر سازد که این بعد از شایستگی شناسایی شده در این تحقیق با نتایج پژوهش (Compen et al., 2021)، (Nourian et al., 2020) و (Hosseini tabaghdehi & Salehi, 2018) همخوانی دارد. بر این اساس، یادگیری خود راهبر در طی آموزش مجازی، به‌عنوان یک رفتار یادگیری است که راه را برای یادگیری مداوم فراگیران بر اساس ابتکار خودشان هموار می‌سازد. در کلاسی که سرزندگی و پویایی وجود دارد اغلب تحرک و پویایی زیادی بین اعضای کلاس مشاهده می‌شود و وقایع تازه‌ای در کلاس به وجود می‌آید. در محیط‌های سرشار از شادمانی، افراد کلاس، احساس راحتی و آرامش دارند (Zahedi & Bazargan, 2014). حتی قوی‌ترین و به‌روزترین محیط‌های یادگیری الکترونیکی اگر معطوف به انتقال داده‌ها و محتوای آموزشی شوند صرفاً به‌عنوان یک وسیله باقی خواهند ماند و بدون وجود تعامل بین دانشجویان و استادان، کم‌ترین اثربخشی را در فرآیند یاددهی-یادگیری خواهند داشت (Pourkarimi & Alimardani, 2020). این مدل از یادگیری از بعد شایستگی اجتماعی با پژوهش‌های (Compen et al., 2021)

و (Ramezanzpour et al., 2021) همخوانی دارد. در مجموع می‌توان از یافته‌های این پژوهش این نتیجه را به دست آورد که یادگیری خود راهبر در کنار شایستگی مدرسان، هر یک توجه ویژه‌ای را می‌طلبد و بهتر است به عنوان فرآیندی نظر گرفته شود که فراگیران با ابتکار عمل خود و شناسایی نیازهای آموزشی پیش رو، اهداف یادگیری را برای پیگیری منافع راهبردهای یادگیری و ارزیابی نتایج یادگیری بر عهده بگیرند.

References:

- Alamolhoda, M., & Zeinali, A. (2021). The Role of Metacognition, Metamemory and Meta-emotion in Predicting Students' Self-directed Learning. *Journal of Instruction and Evaluation Vol, 14*(53). (in Persian).
- Alhabeeb, A., & Rowley, J. (2018). E-learning critical success factors: Comparing perspectives from academic staff and students. *Computers & Education, 127*, 1-12.
- Aslami, M., Esmaeili, Z., Saeidipour, B., & Sarmadi, M. R. (2018). Explaining the Professional Competencies of Instructors in the E-learning Environment. *Education Strategies in Medical Sciences, 11*(2), 15-24. (in Persian).
- Bates, C., & Watson, M. (2008). Re-learning teaching techniques to be effective in hybrid and online courses. *Journal of American Academy of Business, 13*(1), 38-44.
- Bazargan, A. (2016). *Introduction to qualitative and mixed research methods*. Tehran: daedar. (In Persian)
- Catelani, M., Formiconi, A. R., Ranieri, M., Pezzati, F., Gallo, F., Renzini, G., & Bruni, I. (2018). Faculty professional development on elearning. The results of the DIDeL project. *Education Sciences & Society-Open Access, 9*(2).
- Compen, B., De Witte, K., & Schelfhout, W. (2021). The impact of teacher engagement in an interactive webinar series on the effectiveness of financial literacy education. *British Journal of Educational Technology, 52*(1), 411-425.
- Darabi, A. A., Sikorski, E. G., & Harvey, R. B. (2006). Validated competencies for distance teaching. *Distance Education, 27*(1), 105-122.
- Farajollahi, M., Sarmadi, M. R., Moeinikia, M., & Adamiyat, H. (2018). Educational implications of the constructivist psychological approach in designing technological learning environments. *Journal of School Psychology, 7*(3), 159-175. (in Persian).
- Faridi, M. (2020). The relationship between teachers' teaching effectiveness and research self-efficacy and students' self-directed learning. *Education and Learning Research, 13* (2), 75-86. (in Persian).
- Fisher, M. J., & King, J. (2010). The self-directed learning readiness scale for nursing education revisited: A confirmatory factor analysis. *Nurse education today, 30*(1), 44-48
- Francom, G. M. (2016). Principles for task-centered instruction. In *Instructional-Design Theories and Models, Volume IV* (pp.81-108). Routledge.
- Hew, T. S., & Kadir, S. L. S. A. (2016). Predicting instructional effectiveness of cloud-based virtual learning environment. *Industrial Management & Data Systems..*
- Hosseini tabaghdehi, L., & Salehi, M. (2018). Relationship between Self-directed Learning and Self-efficacy of Students with the mediator role of information literacy. *Information and Communication Technology in Educational Sciences, 8*(8 (31)), 21-45. (in Persian).
- JafariSani, H., Balochzade, F., & Bahmanabadi, S. (2013). Relationship between skill oriented and performance oriented perceived class evaluation & self-direction on learning from the viewpoint of nursing and midwifery students of Mashhad University of Medical Sciences. *The Journal of Medical Education and Development, 7*(4), 41-51. (in Persian).
- Keshmiri, F., Heidari, A. (2021). Reviewing the components of Instructional design of an interactive process in the context of virtual education. *Horizon of medical education development*. (in Persian).
- Karimi, M., & Ahmadi, S. (2021). Providing Exclusive Competency Model for University Faculty Members. *Journal of Instruction and Evaluation*. (in Persian).
- Kayzouri, A. H., Mohammadi Hoseini, S. A., & Sadat Soleimani, E. (2019). Students' Perception of Faculty Members' Teaching Competence (Case Study: Ferdowsi University of Mashhad). *Research in Teaching, 7*(4), 131-107. (in Persian).

- Kumar, J., Singh, A. K., & Buyya, R. (2021). Self directed learning based workload forecasting model for cloud resource management. *Information Sciences*, 543, 345-366.
- Lalitha, T. B., & Sreeja, P. S. (2020). Personalised Self-Directed Learning Recommendation System. *Procedia Computer Science*, 171, 583-592.
- Martin, F., Budhrani, K., Kumar, S., & Ritzhaupt, A. (2019). Award-winning faculty online teaching practices: *Roles and competencies*. *Online Learning*, 23(1), 184-205.
- Merleau-Ponty, M. (1996). *Phenomenology of perception*. Motilal Banarsidass Publishes.
- Mousavi, S., & Sardari, B. (2019). The Effectiveness of Cooperative Learning Patterns on Self-Directed Learning (Self-Management, Desire for Learning and Self-Control) in Female Students. *Journal of Instruction and Evaluation*, 12(46), 65-84. (in Persian).
- Nourian, M., Afshari, M., Ahmadi, A., & Nourozi, D. (2020). The Effect of Upside down approach curriculum on learners' self-directed learning. *Journal of Management and Planning In Educational System*, 13(1), 195-224. (in Persian).
- Noori, R., Salimi, L., & Rasoli, E. (2017). A Review of Students' Self-navigated Learning in Work and Technology Course of First Middle School. *Curriculum Development and educational planning research*, 2017; 7 (2): 97-114
- Pourkarimi, J., & Alimardani, Z. (2020). Factors affecting interactions in e-learning environments (study of meta-synthesis). *Information and Communication Technology in Educational Sciences*, 11(41), 25-44. (in Persian).
- Pourkarimi, J., & Alimardani, Z. (2021). Phenomenological Analysis of the Factors Affecting Interactions in the E-Learning Environment. *Research in School and Virtual Learning*, 8(3), 27-40. (in Persian).
- Ramezanpour, E., Pourkarimi, J., Fatemi, S. O., & Masoumi, D. (2021). Providing a Meta-Synthesis Model of Competencies of E-Learning Courses Instructors. *Information and Communication Technology in Educational Sciences*, 11(44), 5-25. (in Persian).
- Rostami, P. (2021). Factors Influencing Indices of Competency for Student-Teachers in Physical Education. *Quarterly Journal of Education*, 37(1), 103-120. (in Persian).
- Sadooghi, M. (2008). Special criteria for evaluating qualitative research. *Methodology of Humanities*, 14 (56), 55-72. (in Persian).
- Salimi, J., Jamal, & Abdi. (2018). Phenomenology of students 'perception of educational elements in the university: A case study of the concept of teachers' educational "competencies". *Educational Planning Studies*, 6 (12), 30-64. (in Persian).
- Wong, R. (2020). When no one can go to school: does online learning meet students' basic learning needs?. *Interactive learning environments*, 1-17.
- Zahedi, S., & Bazargan, A. (2014). Opinion of faculty members about needs their professional development and practices. *Journal of Research and Planning in Higher Education*, 67, 89-69 [in Persian].
- Zaveri, B., Amin, P., & Nasabinmana, V. (2020). Efficiency of Online Learning in the Modern Technology Era-Students' Perception Towards Online Learning. *Journal of Marketing Vistas*, 10(1), 35-47 (in Persian).

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی